

Facultat de Dret

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

SISTEMA POLÍTIC ESPANYOL

Curs
10/11

LES FISSURES EN LA HISTÒRIA POLÍTICA
ESPANYOLA

Oscar Barberà

INTRODUCCIÓ

- Identificar i descriure les principals fissures de la història política dels segles XIX i XX.

LA MONARQUIA ENFRONT DE LA REPÚBLICA

ABSOLUTISME (BORBONS) 1700-1833

- Crisi:
  - 1808 Estatut Baiona – Guerra Independència (1808-14)
  - 1812 Constitució de Cadis
  - 1820-23 Trienni Liberal (Riego – Cent Mil Fills St. Lluís)
  - Llei sàlica 1833

MONARQUIA CONSTITUCIONAL 1834-1868

- Constitucions:
  - 1834 - Estatut Reial (motí Granja)
  - 1837 – Sobirania nacional
  - 1845 - Sobirania conjunta (rei + Corts)
- Crisi:
  - 1833-40: I Guerra Carlina (absolutistes enfront de moderats).
  - 1845-49: II Guerra Carlina.
  - Pèrdua suport reina: progressistes + Unió Liberal.
  - Fi – pronunciament Serrano (Revolució, la Gloriosa).

LA MONARQUIA ENFRONT DE LA REPÚBLICA

REVOLUCIÓ LIBERAL 1868-1974

- Monarquia parlamentària
  - Constitucions:
    - 1869 – Monarquia parlamentària (Amadeu de Savoia)
  - Crisi:
    - 1868-1875- III Guerra Carlina
    - 1873 – Dimissió del rei
- I República 1873-1875
  - Crisi:
    - Continuació guerra carlina
    - Exclusió monàrquics
    - Federalistes enfront d'unitaristes
    - Cantonalisme
  - Fi: pronunciament (Pavía).

LA MONARQUIA ENFRONT DE LA REPÚBLICA

MONARQUÍA CONSTITUCIONAL 1875-1923

- Constitucions:
    - 1876 – Monarquia constitucional
  - Crisi:
    - 1898 – Pèrdua de Cuba, Filipines, Puerto Rico
    - Reformes: sufragi univ. masc. + Mancomunitat Catalunya.
    - Guerra Marroc: 1909 (Setmana Tràgica) 1922 (Annual)
    - Desintegració i deslegitimació torn partits (bipartidisme)
- Fi: pronunciament – Dictadura Primo Rivera.

LA MONARQUIA ENFRONT DE LA REPÚBLICA

DICTADURA (1923-1931)

- Primo de Rivera (1923-1930)
    - Constitució
      - 1876 (suspesa però no canviada)
    - Crisi:
      - Incapacitat institucionalització dictadura
      - Descontent social i polític
  - General Berenguer (1930-1931)
    - Frustrat intent retorn legitimitat 1876
- Fi: eleccions municipals 1931.

L'ESGLÉSIA ENFRONT DE L'ESTAT

EL PAPER TRADICIONAL DE L'ESGLÉSIA CATÒLICA A ESPANYA

- **Base ideològica de legitimació de l'Estat**
  - Unió del tron i de l'altar
  - Reis Catòlics - La reconquesta com a guerra religiosa
  - Unitat religiosa = base identitat nacional.
- **Monopoli religions (intolerància amb altres confessions).**
  - Expulsions de jueus i moriscos
  - Contrareforma – prohibició d'altres confessions (i laïcitat).
- **Subordinació del ciutadans**
  - Control de l'activitat privada:
    - Naixement, matrimoni, mort.
    - Submissió moral: les claus de l'entrada al cel .
    - Submissió ideològica : no al fur intern, no lliure interpretació escriptures.
  - Obligacions econòmiques dels ciutadans:
    - Delmes, primícies.

L'ESGLÉSIA ENFRONT DE L'ESTAT

- **Subordinació de l'Estat i apropiació de les seves funcions**
  - Control dels costums
    - Festes
    - Codi penal / civil
    - Parròquia com a unitat d'enquadrament (enfront del municipi).
  - Control cultural dels ciutadans
    - Control de l'ensenyament
      - Educació (col·legis i universitats) en mans de l'Església
      - Escola pública, s'hi ensenya religió
    - Control de la producció intel·lectual (nihil obstat).
  - La Inquisició – tribunal religiós - civil - penal.

L'ESGLÉSIA ENFRONT DE L'ESTAT

ESGLÉSIA I ESTAT DURANT EL S. XIX

- **Tensions entre liberalisme i Església Catòlica**
  - Supressió Inquisició 1478 (C1812).
  - Desamortització terres
    - 1836 (Mendizábal)
      - Necessitat finançar Guerra Carlina (suport clerical).
      - Ruptura relaciones Vaticà i Espanya
  - Regulació de l'Església i educació
    - C1837 (manteniment econòmic però no exclusivitat educativa).
- **El pacte entre la jerarquia i l'Estat liberal**
  - Constitució 1845 - confessionalitat de l'Estat
  - Concordat de 1851:
    - L'Estat paga al clergat secular (no a les ordres religioses).
    - Exempcions fiscals i exclusivitat legal
    - Suport preferent en matèria educativa
    - L'Estat reconeix la unitat catòlica d'Espanya (obertura limitada).
    - L'Església reconeix les expropiacions
    - Dóna suport a la legitimitat monarquia constitucional (enfront dels integristes i els republicans).

L'ESGLÉSIA ENFRONT DE L'ESTAT

- **Tensions després del concordat:**
  - Bienni progressista (1854-56)
    - Expulsió jesuïtes
    - Supressió Inquisició
    - Desamortitzacions
  - Tensions sobre l'ensenyament (1850-60)
    - Lleis ensenyament bàsic – major paper de l'estat
    - Exclusivitat Estat en l'ensenyament universitari
  - Constitució 1869 – llibertat de culte
- **La Restauració i els seus límits**
  - Pes de l'Església en la formació de les elits socials
  - Liberalització social limitada
    - 1890 matrimonis civils i llibertat d'imprensa
    - Fi del monopoli intel·lectual Església: regeneracionisme / anarquisme.
  - **Creixement de partits i moviments anticlericals**
    - Partits anticlericals tolerats: republicans, radicals.
    - Partits anticlericals fora del sistema: anarquistes.
    - Accions: 1909 – Setmana Tràgica.

EL CENTRE ENFRONT DE LA PERIFÈRIA

LA CREACIÓ DE L'IMPERI

- **Espanya com a unió de quatre regnes amb tradicions polítiques diferenciades**
  - Castella i Aragó (1469, matrimoni).
  - Granada (1492) i Navarra (1512; annexió).
- **Expansió europea i americana: els Habsburg.**
  - Carles V: Imperi Habsburg (1517) / Virregnat Mèxic (1535) / Virregnat Perú (1543)
  - Felip II: hereta Portugal (1580), però Armada Invencible (1588)
  - Problemes dels primers esforços centralització
    - 1640 – 1659: Guerra dels Segadors (Catalunya + França) – Portugal (indep.)
    - 1659: Pau dels Pirineus - Fi de la Guerra França-Espanya
- **La Guerra de Successió (1701 -1713) i la pèrdua de part de l'imperi**
  - La Corona d'Aragó (+ GB) enfront de la resta (+ França).
  - Pèrdua de Gibraltar (1704) i de les províncies italianes

EL CENTRE ENFRONT DE LA PERIFÈRIA

EL DESMEMBRAMENT DE L'IMPERI I LA DÈBIL CONSTRUCCIÓ DE LA NACIÓ

- **El centralisme Borbó (1700-1800)**
  - La centralització imposada: Felipe V (Decrets de Nova Planta)
  - El centralisme com a eix de les reformes il·lustrades: Carles III.
- **La Guerra d'Independència i la pèrdua de les colònies (1808-1830)**
  - Espanya, envaïda per França.
  - Divisió administrativa francesa de la península
  - Las colònies enfront de: a) França (1808-1814). b) Espanya (1814-1830).
- **L'adopció del model centralitzat per l'estat liberal (1834-1868)**
  - La influència del liberalisme francès
    - El model francès: departaments / districtes / cantons / municipis.
    - “La confiança ve de baix, però el poder ve de dalt”, (Sieyès).

EL CENTRE ENFRONT DE LA PERIFÈRIA

- El model de referència: Javier de Burgos (RD 30/11/1833)
  - 49 províncies
    - Diputació provincial (doble caràcter – representació / control).
    - Subdelegats dels ministeris
  - Ajuntaments – democràtics C1837 – No democràtics C1845 / C1876
- **Reaccions:**
  - I Guerra Carlina (1833-1840)
    - Tres-cents mil morts
    - Solució: Abraçada de Bergara (Espartero – Maroto):
      - Respecte dels furs / integració dels carlisme en l'exèrcit i la política
  - II Guerra Carlina (1846-49)
    - Catalunya i Maestrat (Cabrera)
  - Revolta burgesia catalana contra el lliurecanvisme d'Espartero
    - Acord 1844: proteccionisme a canvi de suprimir concert econòmic català.
    -

EL CENTRE ENFRONT DE LA PERIFÈRIA

DE L'ESTAT CENTRALITZAT A L'ESTAT PLURAL

○ Les contradiccions del projecte revolucionari liberal:

- Indefinició de la constitució de 1869
  - Falta d'acord entre unitaristes i federalistes
- La fallida experiència federal de la I República (1871-1875).
  - Incapacitat per a fer front al problema cantonalista
- **Reaccions:**
  - III Guerra Carlina (1868-1875)
    - Supressió de la llicència foral (dret d'autoritzar o no les lleis espanyoles).
    - Els poders de les juntes forals passen a les diputacions provincials
    - Barreres nacionals a la frontera (aranzels) i supressió del concert econòmic
    - Les províncies, sotmeses al reclutament militar.
  - Revolta de Cuba (1868-1878)
    - Incapacitat de concedir autonomia política o obertura comercial
  - Cantonalisme
    - Federalisme radical (Llevant, Andalusia, Extremadura) vinculat a l'anarquisme.

EL CENTRE ENFRONT DE LA PERIFÈRIA

○ Restauració i naixement del regionalisme

C 1876: retorn a l'Estat unitari.

- **Sorgiment de moviments i partits regionalistes**

- **Catalunya:**

- Renaixença: cultural (*Oda a la Pàtria*, Aribau, 1840).
- Política: dreta – Torras i Bages – Lliga Reg. (1901) Prat de la Riba – Cambó
Esquerra – Pi i Margall – Almirall – ERC
- Dates: 1885 Memorial de Greuges / 1892 Bases de Manresa / 1906 Solidaritat Catalana / 1914 Mancomunitat

- **País Basc:**

- Carlisme – foralisme – Sabino Arana – PNB (1895)

- **Galícia – València – Balears**

- **Independència de Cuba – Filipines – Puerto Rico**

- **Expansionisme colonial: Marroc.**

- 1904 – Acord Hispano-francès sobre Marroc
- 1906 – Conferència Algesires (F,GB,ESP, AL)
- 1909 – Setmana Tràgica
- 1921 – Derrota d'Annual

PROBLEMES SOCIOECONÒMICS

CARACTERIZACIÓ SOCIOECONÒMICA D'ESPANYA XIX-XX

- **Introducció lenta i limitada del capitalisme i la industrialització:**
  - Aristocràcia latifundista del sud domina políticament
    - Reticències a la introducció del capitalisme
    - No reforma liberal de la propietat agrícola
  - Dificultats per a la creació mercat únic
    - Lenta creació xarxa transports
    - Lent procés d'unificació tributària i aranzelària (guerres) .
  - Dificultats acumulació capital privat
    - Burgesia dèbil que demana proteccionisme (enfront de l'aristocràcia lliurecanvista).
    - Grans inversions necessiten capital estranger o suport de l'Estat
- **Desigualtat territorial del desenvolupament econòmic**
  - **Nord**
    - Burgesies: financera (ind. pesant) i proteccionista (tèxtil).
    - Petits propietaris agrícoles (minifundis).
    - Desenvolupament progressiu obrers industrials
  - **Sud**
    - Aristocràcia terratinent
    - Camperols no propietaris (jornalers).

PROBLEMES SOCIOECONÒMICS

○ Primeres reformes liberals

● Reformes propietat agrícola

- Desamortització Mendizábal (1836): Església i nobles.
- Desamortització de Madoz (1855): terres comunals.
- Efectes:
  - Nord:
    - Aparició burgesia industrial-financera o tèxtil.
    - Petits camperols empobrits – migració urbana
  - Sud:
    - Creació oligarquia agrícola-financera (domina Estat).
    - Poca utilització de la terra: primerament pastures / després cultius (no industrial).
    - Camperols sense terres, contractes temporals – insurreccions.

● La unificació del mercat

- Unificació duanes 1841
- Unificació impositiva 1845. Exemples: Navarra i País Basc.
- Banc d'Espanya i pesseta, 1869.

PROBLEMES SOCIOECONÒMICS

INDUSTRIALITZACIÓ I DESENVOLUPAMENT 1860-1930

○ Creixement 1860-1890

- Bases:
  - liberalització econòmica
  - Exportació agrícola (vi, fruites), mineral y tèxtil (colònies)
- Problemes:
  - Economia tèxtil y agrícola no competitiva
  - Necessitat capital estranger (indústria pesada, ferrocarril)
  - Alta repressió del moviment obrer

○ Creixement 1900-1930

- Bases:
  - Proteccionisme i nacionalisme econòmic
  - Exportacions 1914-18
- Problemes:
  - Pèrdua colònies (1898)
  - Crisis competitivitat i exportacions: Agrícola – tèxtils – indústria pesada
  - Problemes energètics
  - **Desequilibris territorials i inestabilitat social**

FISSURA DE CLASSES

L'ORGANITZACIÓ DEL MOVIMENT OBRER

○ La formació de les primeres associacions obreres

- Des de 1830 - Insurreccions periòdiques en el camp – Guàrdia Civil
- 1839 - Espartero inicia el reconeixement del moviment obrer
  - Les limitacions creen aldarulls (1843) – retorn a l'ordre (1857)
- 1855 Primera vaga general
- 1865 Primer Congrés Obrer (Barcelona).

○ L'aparició del partits i moviments polítics obrers

• Anarquisme

- Origen:
  - Fanelli – enviat a Espanya per Bakunin (1868).
  - 1870 – Control anarquista de la secció espanyola de la I Internacional
    - No als partits / sí a l'acció directa / anticlericalisme
    - Auge a Andalusia (rural) i Catalunya (obrer).
  - 1873 - Influència anarquista en el cantonalisme
- Divisió de l'anarquisme (1881).
  - Anarquisme terrorista:
    - Atacs terroristes (bombes del Liceu, etc).
    - Assassinats: Prim (1870), Cánovas (1897), Canalejas (1912), Dato (1921).
    - Pistolerisme dècada de 1920.

FISSURA DE CLASSES

- **Anarcosindicalisme**
  - **Solidaritat Obrera** – 1907 - Vaga General 1909 – Setmana Tràgica
  - **CNT** – 1910 (1911: trenta mil / 1919: tres-cents mil)
    - Vaga general 1917
    - Vaga general 1919 (la canadenca).
- **Anarquisme revolucionari**
  - FAI – 1927
- **El socialisme – PSOE (1879) i UGT (1890)**
  - **PSOE (1879)**
    - Pablo Iglesias – Associació d'Impresors
    - No relació amb partits republicans fins la dècada de 1930
    - Influència: Bilbao i Madrid.
    - Primer congrés: 1888, Barcelona / Segon congrés – **Fundació UGT.**
    - Líders: Prieto – Largo Caballero – Besteiro – Giner de los Ríos
- **Comunisme: PCE (1921).**
  - Les joventuts del PSOE es converteixen en PC (1920).
  - 1921, fundació del PCE. Participació inicial de la CNT.